
[2018-59-RE](#)

CAUSA 2018-59-RE

(Laplana Moraes, Mayol González i Rivero Carrizo c/ Principat d'Andorra)

Número de registre 486-2018. Recurs d'empara

Sentència de l'11 de febrer del 2019

BOPA núm. 17, del 20 de febrer del 2019

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atès l'escrit presentat i registrat al Tribunal Constitucional, el 26 de novembre del 2018, per la representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo, mitjançant el qual interposa un recurs d'empara contra els autes de l'1 d'octubre del 2018 i del 5 de novembre del mateix any, dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració dels drets a l'accés a la jurisdicció, a obtenir una resolució fonamentada en Dret, a un tribunal imparcial i a la defensa, reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, en connexió amb el dret a la jurisdicció, per una presumpta vulneració del dret a la llibertat d'expressió, reconegut a l'article 12 d'aquesta mateixa norma, i, atès que demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que anul·li les resolucions impugnades, que declari la vulneració dels drets esmentats, acordant que l'actual composició del Tribunal de Corts no pot jutjar els recurrents, i que es retorni parcialment la causa davant el Tribunal Superior de Justícia per tal que aquest resolgui sobre el fet que el Tribunal estigui representat i defensat pel Govern, el qual a més ha modificat de forma unilateral la seva condició processal per tal de poder actuar en la causa. Així mateix, demana que es declari la suspensió dels efectes de les resolucions impugnades;

Vista la Constitució, especialment els articles 10, 12, 41.2, 98 c) i 102;

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, especialment el títol IV, capítols primer i sisè;

Vist l'informe del Ministeri Fiscal del 19 de desembre del 2018;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 19 de desembre del 2018, que va admetre a tràmit, amb efectes suspensius, el recurs d'empara 2018-59-RE;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat, el 15 de gener del 2019, pel Ministeri Fiscal;

Vist l'escrit d'al·legacions presentat, el 21 de gener del 2019, per la representació processal dels recurrents;

Vistes les conclusions formulades dintre de termini per la part recurrent i pel Ministeri Fiscal;

Escollat l'informe del magistrat ponent, Sr. Dominique Rousseau;

1. Antecedents processals davant les jurisdiccions ordinàries

1.1. El 14 de setembre del 2018, la representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo va formular la recusació dels Srs. Josep M. Pijuan Canadell, Enric Anglada Fors i Concepció Baron Mora, magistrats del Tribunal de Corts.

1.2. Els magistrats recusats van presentar els informes respectius mitjançant els quals no acceptaven aquestes recusacions.

1.3. L'1 d'octubre del 2018, la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia va dictar un aute mitjançant el qual acordava desestimar aquesta pretensió de recusació.

1.4. La representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo va interposar un incident de nul·litat d'actuacions contra aquesta decisió i, el 5 de novembre del 2018, la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia va desestimar l'incident de nul·litat d'actuacions esmentat.

1.5. El 26 de novembre del 2018, la representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo va interposar un recurs d'empara contra els autes de l'1 d'octubre del 2018 i del 5 de novembre del mateix any, dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia, per una presumpta vulneració dels drets a l'accés a la jurisdicció, a obtenir una resolució fonamentada en Dret, a un tribunal imparcial i a la defensa, reconeguts a l'article 10 de la Constitució, i, en connexió amb el dret a la jurisdicció, per una presumpta vulneració del dret a la llibertat d'expressió, reconegut a l'article 12 d'aquesta mateixa norma.

2. Argumentació jurídica

2.1. Argumentació jurídica dels recurrents

- Aquesta part s'oposa a una interpretació restrictiva de les causes de recusació establertes als articles 73 de la Llei qualificada de la Justícia i 7.1 del Codi de procediment penal, ja que és impossible recollir totes les situacions que puguin comprometre la independència i la imparcialitat dels tribunals a partir d'un llistat de situacions tancades.

- Considera que una interpretació restrictiva d'aquestes causes pot infringir el contingut essencial del dret a un procés just i amb totes les garanties. En aquest sentit cita la sentència del Tribunal Europeu dels Drets Humans del 26 d'octubre de 1984, recaiguda en la causa Cubber c/ Bèlgica.

- Exposada aquesta premissa, al·lega, en primer lloc, que les resolucions impugnades de la Sala

Penal han vulnerat els seus drets a accedir a la jurisdicció i a obtenir un pronunciament complet fonamentat en Dret, ja que no s'hauria donat resposta a dos motius que, segons el seu parer, fonamentarien la vulneració del dret a un tribunal imparcial: el fet que el Govern afirmés que estava defensant els interessos del Tribunal de Corts mateix i el fet que el Tribunal de Corts requalifiqués la condició en què actuava el Govern, indicant que era part perjudicada. També retreu a la Sala Penal que repeteixi en fase d'incident de nul·litat d'actuacions els arguments ja emprats en el primer aute sense analitzar les al·legacions d'aquesta part.

- Pel que fa a l'extemporaneïtat oposada a aquesta part en relació amb la recusació plantejada, considera que l'exigència de premura no pot obeir a altra cosa més que a la necessitat d'evitar la parcialitat amb la major brevetat i no pot ser interpretada com a una desestimació formal. La manca de parcialitat és permanent en el temps i actual sempre i en tot moment. Considera igualment que no es pot confondre el moment en què es produeix la demostració d'una animadversió amb la realitat de la seva permanència en el temps.

- En relació amb aquest punt conclou que la seva demanda de recusació no és extemporània i, per tant, la fonamentació de la Sala Penal és errònia com es pot desprendre de la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans sobre aquest punt (veg. causa Cubber c/ Bèlgica anteriorment citada i la sentència del 22 de juliol del 2008, causa Gómez de Liaño i Botella c/ Espanya).

- Per tal de demostrar l'existència d'una enemistat manifesta, la part recurrent exposa la situació viscuda en la vista oral del 18 de gener del 2018, en què el president del Tribunal de Corts va amenaçar d'interposar una querrela en contra del seu lletrat, cas que els originals de les actes no fossin falses.

- Segons el parer d'aquesta part, aquesta amenaça suposa, d'una banda, una limitació al lliure exercici a la professió d'advocat i a la llibertat d'expressió que s'engloba dins el dret a la defensa dels seus clients i, d'altra banda, suposa una pèrdua de confiança en el Tribunal de Corts per part dels recurrents.

- Aquesta part destaca que no va indicar que les signatures de les actes fossin falses, sinó que argumentava que s'havia produït un trencament en la cadena de la seva custòdia i que, per tant, no podien ser prova en el procediment. I després d'exposar el deure de l'advocat en la defensa dels interessos dels seus clients, avalat per la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans (veg. causes Kyprianou c/ Xipre, Nikula c/ Finlàndia i Rodríguez Ravelo c/ Espanya), qualifica de poc respectuós que la Sala Penal consideri que aquesta situació sigui habitual i s'hagi de considerar en el seu context.

- Aquesta part considera que mitjançant uns autes del 16 de juliol del 2018, el Tribunal de Corts va ordenar l'embargament i la realització de diverses diligències prospectives sense que la legislació processal li ho permetés, per consegüent, s'ha vulnerat el dret a obtenir una decisió fonamentada en Dret.

- També considera que la fonamentació de la Sala Penal en relació amb la seva demanda de protecció del dret a la intimitat en el procediment urgent i preferent és errònia i il·lògica, alhora que considera sorprenent que aquesta demanda no hagi estat admesa a tràmit per la Batllia, ja que, segons el seu parer, d'acord amb la jurisprudència del Tribunal Superior de Justícia i del Tribunal Constitucional aquesta no pot ser inadmesa.

- En segon lloc, aquesta part al·lega la vulneració del dret a un tribunal imparcial, la qual fonamenta

en l'enemistat manifesta anteriorment exposada, així com en la manca de veritat en relació amb els fets en l'informe del 17 de setembre del 2018 en què es destaca que no es va amenaçar el lletrat dels recurrents, sinó que només se'l va advertir. En aquest sentit també reproduïx una altra manifestació del president del Tribunal de Corts en què manifesta que la voluntat d'aquesta part seria aconseguir no ser jutjats.

- Sobre aquest punt també destaca que l'adopció de mesures cautelars per tal de garantir el pagament de les eventuais penes de multa que poguessin recaure, suposa, a banda de no estar recolzades per cap precepte processal, que es faci referència als recurrents com a culpables.
- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que atorgui l'empara sol·licitada, que anul·li les resolucions impugnades, que declari la vulneració dels drets esmentats, acordant que l'actual composició del Tribunal de Corts no pot jutjar els recurrents, i que es retorni parcialment la causa davant el Tribunal Superior de Justícia per tal que aquest resolgui sobre el fet que el Tribunal estigui representat i defensat pel Govern, el qual a més ha modificat de forma unilateral la seva condició processal per tal de poder actuar en la causa. Així mateix, demana que es declari la suspensió dels efectes de les resolucions impugnades.
- En l'escrit d'al·legacions, aquesta part s'oposa a l'informe del Ministeri Fiscal i reitera els motius i les pretensions formulades en l'escrit d'empara, destacant que sempre ha actuat en defensa dels seus interessos d'acord amb les figures jurídiques i els procediments establerts per les lleis.

2.2. Argumentació jurídica de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia

- En primer lloc, la Sala Penal precisa que, d'acord amb l'article 7.3 del Codi de procediment penal, la recusació s'ha d'interposar tan aviat com es tingui coneixement de l'existència de la causa en què es fonamenta i que, en cas contrari, la recusació no s'admet a tràmit.
- Aquesta exigència va ser introduïda pel legislador amb la voluntat de no permetre que una part pogués bloquejar la Justícia andorrana amb maniobres purament dilatòries, ja que la recusació total del Tribunal de Corts, únic en l'organització jurisdiccional, planteja problemes i dificultats incomparables amb la Justícia d'un gran país.
- En aquest cas, la recusació hagués hagut de ser plantejada quan es va notificar als recurrents la decisió que s'efectuaria una "*investigació prospectiva de les parts per verificar si s'havia comès un nou delicte de frustació de procediments executius de cobrament*" i no 2 mesos després.
- Pel que fa a la pretesa enemistat manifesta envers el lletrat dels recurrents, es fa esment d'un incident ocorregut en el decurs de la vista del 18 de gener del 2018, és a dir, 8 mesos abans de la presentació de la recusació.
- Per aquests motius, la Sala Penal declara que la recusació és extemporània i ha de ser declarada inadmissible a tràmit.
- De manera subsidiària, precisa que en el marc del procediment urgent i preferent instat per la part recurrent, ni els magistrats del Tribunal de Corts han estat demandats en el sentit del text, ja que aquesta demanda s'interposa contra resolucions concretes i no contra els magistrats que les dicten, ni la demanda ha estat admesa.

- En relació amb els pretesos actes d'instrucció que el Tribunal de Corts hauria realitzat, la Sala Penal considera que no es tracta d'actes d'instrucció, sinó d'actes mitjançant els quals el Tribunal assegura, a través de mesures cautelars, les responsabilitats pecuniàries derivades d'una eventual sentència condemnatòria. El Tribunal de Corts no volia investigar un presumpte delicte de frustració de procediments executius, sinó únicament verificar si els acusats mantenien el mateix patrimoni que tenien abans del seu processament a efectes del seu embargament.

- Sobre l'incident exposat per la part recurrent que demostraria l'enemistat manifesta del president del Tribunal de Corts envers el lletrat dels recurrents, manifesta que aquest incident s'ha de considerar en el seu context i no té cap tipus d'incidència en aquest cas pel que fa al correcte funcionament de la Justícia.

2.3. Argumentació del Ministeri Fiscal

- El Ministeri Fiscal considera que les causes de recusació són una excepció al principi del jutge predeterminat per la llei i, per tant, la interpretació del seu àmbit d'aplicació ha de ser estricta per tal d'evitar que no es buidi de contingut ni el dret a un jutge predeterminat per la llei, ni el dret a un tribunal imparcial, ni tampoc el dret d'accés a la justícia.

- Aquesta interpretació estricta troba també el seu fonament en la realitat social andorrana, ja que atesa la dimensió i la configuració dels òrgans judicials andorrans, l'eventual recusació de 3 magistrats del Tribunal de Corts pot impossibilitar *de facto* l'accés a la jurisdicció de tota la societat andorrana, alhora, que és una maniobra processal dels recurrents amb la finalitat de sotstreure's a l'acció de la Justícia.

- En relació amb la manca de resolució d'algunes de les manifestacions dels recurrents, i en concret d'aquelles relatives a la participació del Govern en el procés, el Ministeri Fiscal destaca que el considerant II de l'acte de la Sala Penal resol aquesta qüestió i conclou que no hi ha cap qüestió que quedi sense resoldre, afegint que la qüestió de la intervenció del Govern en el procés també va ser resolta pel Tribunal Constitucional mateix.

- Sobre l'extemporaneïtat de la petició, el Ministeri Fiscal cita la literalitat de l'article 7.3 del Codi de procediment penal que disposa que "*La recusació ha de ser proposada tan aviat com es tingui coneixement de l'existència de la causa en què es fonamenta*" i no entén com els recurrents van ajornar la utilització d'aquest mecanisme de defensa durant 8 mesos, sinó és per intentar sotstreure's a l'acció de la Justícia.

- Sobre l'enemistat manifesta al·legada, recorda que si bé els advocats han de defensar amb fermesa els interessos dels seus clients en l'exercici de la seva professió, també han d'actuar amb professionalitat, honradesa, lleialtat, diligència, cooperant amb els òrgans jurisdiccionals per al bon funcionament de l'Administració de Justícia i estan obligats a actuar davant els òrgans jurisdiccionals amb probitat, lleialtat, veracitat en les seves declaracions o manifestacions i amb respecte i consideració.

- En la vista pública del 18 de gener del 2018, el lletrat dels recurrents va insinuar que les actes originals havien estat falsificades mentre aquestes estaven sota custòdia judicial, cosa que el Tribunal de Corts va considerar com a molt greu. La part recurrent va clarificar que no era el que sostenia, i la qüestió no va tenir cap més transcendència.

-
- Sobre la demanda relativa a la protecció del dret a la intimitat, el Ministeri Fiscal considera que aquesta demanda és totalment aliena a aquest procés.
 - Sobre la petició de suspensió dels autes impugnats, considera que no s'han justificat de cap manera els danys de difícil o impossible reparació que la seva execució podria causar.
 - Per tant, el Ministeri Fiscal demana al Tribunal Constitucional que inadmeti a tràmit aquest recurs d'empara per la manca manifesta de contingut constitucional de les seves pretensions, d'acord amb l'article 37.2 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional.
 - En el seu escrit d'al·legacions, el Ministeri Fiscal informa que el president del Tribunal de Corts ha estat recusat per fets posteriors als actualment examinats, raó per la qual aquest recurs d'empara ha quedat sense objecte pel que respecta a la seva persona.
 - El Tribunal Constitucional només s'ha de pronunciar, doncs, en relació amb la recusació dels altres dos magistrats que composaven el Tribunal de Corts en aquella causa.
 - El Ministeri Fiscal exposa que el Tribunal de Corts està integrat per 6 magistrats, dels quals el president ja ha estat recusat, i 2 han d'abstenir-se de jutjar aquesta causa, perquè han conegut la causa en instàncies anteriors. Aquesta situació fa que només quedin 3 magistrats disponibles i si qualsevol d'ells fos recusat es paralizzaria l'enjudiciament d'una causa en què es demanen desenes d'anys de presó i centenars de milions d'euros de multa, vulnerant d'aquesta manera el dret d'accés a la jurisdicció de tota la societat andorrana i de totes les parts en el procés, també d'aquelles que estan processades i mantenen la seva innocència.
 - Com ja ha exposat en informes precedents, el Ministeri Fiscal considera que no existeix cap causa de recusació en relació amb els dos altres magistrats del Tribunal de Corts.
 - Reitera que la interpretació de les causes de recusació ha de ser estricta per tal de no paraitzar, obstaculitzar o fins i tot impossibilitar l'Administració de Justícia. En aquest sentit cita les sentències del Tribunal Europeu dels Drets Humans del 9 de juliol del 2015, recaiguda en la causa AK c/ Liechtenstein i que recull aquesta mateixa situació, així com la del 22 de setembre de 1994, recaiguda en la causa Debled c/ Bèlgica.
 - Per aquests motius, demana al Tribunal Constitucional que desestimi aquest recurs d'empara per la manca manifesta de contingut constitucional i per no haver-se produït cap vulneració dels drets fonamentals al·legats.

2.4. Escrit de conclusions dels recurrents

- En primer lloc, aquesta part fa una síntesi dels temes jurídics objecte de discussió i desenvolupada de manera més extensa en el seu escrit de recurs d'empara.
- Seguidament, s'oposa als informes del Ministeri Fiscal que, segons el seu parer, eviten la discussió jurídica, destacant, en particular, que el fet que el president del Tribunal de Corts ja hagi estat recusat no suposa que els drets d'aquesta part no hagin estat vulnerats i que aquesta declaració és una forma de rescabalar i d'indemnitzar els recurrents d'aquesta vulneració.
- Pel que fa als altres dos magistrats al·lega que si existeix una causa de recusació en relació amb

les seves persones, les argumentacions sobre un bloqueig judicial són manifestacions polítiques que escapen a la competència del Ministeri Fiscal. En aquest sentit, destaca les declaracions del ministre de Justícia aparegudes darrerament en els mitjans de comunicació en què es nega l'existència d'aquest bloqueig.

- Aquesta part considera que els casos del Tribunal Europeu dels Drets Humans citats pel Ministeri Fiscal (Debled c/ Bèlgica i AK c/ Liechtenstein) o no són situacions comparables o s'han interpretat de manera esbiaixada, ja que en cap cas declaren que l'aparença d'imparcialitat pugui ser passada per alt quan es tracta d'un microestat.

- Per acabar, sol·licita al Tribunal Constitucional que, d'acord amb l'article 42 bis de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, sol·liciti el parer consultiu del Tribunal Europeu dels Drets Humans sobre dues qüestions:

- si és possible efectuar una interpretació restrictiva de les causes de recusació;

- i, si és possible no efectuar una recusació per extemporània.

3. Fonaments jurídics del Tribunal Constitucional

3.1. El recurs d'empara no converteix el Tribunal Constitucional en una tercera instància ni en un tribunal suprem.

3.2. Quan un recurrent al·lega la vulneració del dret constitucional a obtenir una decisió fonamentada en Dret (article 10.1 de la Constitució), l'únic objecte del recurs d'empara és el de verificar que les decisions impugnades estiguin motivades i es fonamentin en un raonament jurídic que no sigui il·lògic ni absurd.

3.3. Quan entren en joc drets substancials, el control d'aquest Tribunal en el marc del recurs d'empara consisteix a determinar si els recurrents han estat privats o no d'una protecció efectiva, és a dir, si han estat situats o no en una indefensió material (veg. per ex. el punt 3.3 de l'aute del 22 de desembre del 2017, recaigut en la causa 2017-33-RE o el punt 3.1 de la sentència del 19 de febrer del 2018, recaiguda en la causa 2017-53-RE).

3.4. En aquesta causa la qüestió constitucional que el Tribunal Constitucional ha de resoldre és la de saber si la desestimació de la recusació dels tres magistrats del Tribunal de Corts per part del Tribunal Superior de Justícia està fonamentada en Dret i si ha vulnerat o no el dret a un procés equitable.

3.5. La recusació és un dret que deriva necessàriament del dret a un procés equitable per tal com ofereix als justiciables la garantia de ser jutjats per un tribunal imparcial i d'obtenir un judici just; per aquest motiu correspon als jutges ordinaris apreciar la fonamentació efectiva d'una demanda de recusació sense limitar-ne el seu abast.

3.6. Així doncs, la recusació té per objecte la garantia pel justiciable de ser jutjat per un tribunal imparcial i no d'obstruir, de retardar o de paraitzar l'exercici de la Justícia i el desenvolupament del procés; per aquest motiu, correspon als jutges ordinaris apreciar si la demanda de recusació no constitueix un abús de dret;

3.7. Aquesta doble apreciació ha de fer-se en el marc dels estàndards constitucionals europeus considerats com una font d'interpretació dels drets establerts a la Constitució andorrana.

3.8. Aquests estàndards constitucionals europeus són alhora el respecte dels principis d'imparcialitat objectiva i subjectiva i la necessitat de tenir en consideració les circumstàncies de la causa i la particularitat del sistema jurisdiccional de cada Estat (veg. les sentències del 9 de juliol del 2015, recaiguda en la causa AK c/ Liechtenstein i la del 22 de setembre de 1994, recaiguda en la causa Debled c/ Bèlgica).

3.9. La Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia havia d'efectuar una conciliació entre la pertinència dels motius invocats per demanar la revocació dels jutges, la particularitat del sistema jurisdiccional d'un petit Estat, en què les recusacions podrien dur ràpidament a la seva paràlisi i el principi de bona administració de la Justícia que deriva de l'article 10.1 de la Constitució.

3.10. En aquesta causa, de les anàlisis i del raonament de la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia es desprèn que, pel que fa a les causes de recusació, a l'apreciació de l'extemporaneïtat de la seva formulació i als actes processals adoptats pel Tribunal de Corts en el procés principal, aquesta va efectuar una conciliació motivada que no vulnera de manera excessiva els drets a un procés degut i a un tribunal imparcial.

3.11. En l'estat actual del Dret, la sol·licitud de parer consultiu al Tribunal Europeu dels Drets Humans és prematura; si bé el Govern d'Andorra ha signat el Protocol número 16 de la Convenció per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals, el 12 d'abril del 2018, el Consell General no l'ha aprovat encara, d'acord amb els termes de l'article 64 de la Constitució. Ara bé, només aquesta aprovació, seguida de la seva publicació al BOPA, d'acord amb l'article 3.4 de la Constitució, iniciarà la seva entrada en vigor en l'ordenament jurídic andorrà.

3.12. En qualsevol cas, correspondrà únicament al Tribunal Constitucional, en el seu dia, apreciar si les condicions per presentar aquesta sol·licitud, d'acord amb l'article 1.1 del Protocol número 16 esmentat, estan reunides.

3.13. Per consegüent, aquest recurs d'empara ha de ser desestimat.

DECISIÓ:

En atenció a tot això que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li confereix la Constitució del Principat d'Andorra,

HA DECIDIT:

1. Desestimar íntegrament el recurs d'empara interposat per la representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo contra els autes de l'1 d'octubre del 2018 i del 5 de novembre del mateix any, dictats per la Sala Penal del Tribunal Superior de Justícia.

2. Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada a la representació processal dels Srs. Luis Pablo Laplana Moraes, Xavier Mayol González i Josep Lluís i Josep Antoni Rivero Carrizo, al president del Tribunal de Corts, al president del Tribunal Superior de Justícia i al Ministeri Fiscal, ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, l'11 de febrer del 2019.

Dominique Rousseau
President

Vicepresident

Josep-D. Guàrdia Canela

Laurence Burgorgue-Larsen
Magistrada